

PAUL JOHNSON:

Hur skall Europa möta nästa århundrade?

Nyckelfrågan för EG är sammansättningen, finansieringen och den politiska enheten. Sätt en geografisk utvidgning före en ytterligare integration, uppmanar Paul Johnson, som vill se EG växa så snart som möjligt inom Östersjö-området och de gamla delarna av den österrikisk-ungerska monarkin. Det växande medvetandet om en gemensam kultur kommer att vara en vital faktor i denna utveckling.

Artikeln är en översättning av det föredrag Paul Johnson höll vid Svensk Tidskrifts 80-årsjubileum i maj, dvs innan Sverige inlämnat sin medlemsansökan till EG.

Det demokratiska Europas återhämtning sedan det andra världskrigets slut är ett av de få uppmuntrande skeendena i vårt mörka århundrade. Mellan 1914 och 1945 begick Europa de facto självmord, ungefär som Athen på 400-talet f Kr. Europa utkämpade ett inbördeskrig vilket med ett oroligt tjugoårigt avbrott pågick i över trettio år – ett slags nytt Trettioåriga kriget – vilket fördärvade dess goda position i världshandeln, i industrin, i kulturen och på den geopolitiska maktkartan. Till följd av detta miste de europeiska stater som ägt koloniimperier också dessa. Visserligen stod Storbritannien 1945 formellt som segrare, en av de "Tre stora", men i verkligheten var det utmattat, bankrutt och saknade nästan all förmåga att påverka skeendet. Det övriga Europa var, med undantag av ett par stater som lyckats undgå fientligheter, besegrat och ruinerat. Europas östra hälft var besatt av Sovjetrysslands hotande eurasiatiska makt, och endast USA:s närvaro hindrade Västeuropa från att uppslukas av Sovjet. För första gången på tusen år hade Europa upphört att i någon mening vara herre över sitt öde. Vi har lätt för att glömma dessa dystra fakta – vi förlägger dem gärna långts bak i vårt medvetande – men vi gör rätt i att hålla dem i minnet, och inse hur djupt världens mest civiliserade kontinent kunde sjunka till följd av sina egna dumheter.

Den återuppståndne Lazarus

Vi bör också rätt uppskatta vidden av det mirakel som därefter inträffat. Jag har kallat Europa den återuppståndne Lazarus, han som kom tillbaka från dödsriket.

Svensk Tidskrifts medarbetare Paul Johnson är historiker och journalist.

Inte bara har Europa återuppstått från de döda, det har växt och blomstrat på ett sätt som 1945 var helt oförutsägbart. Det är väsentligen ännu det största och klart rikaste området i världen, och inom dess ram utgör den Europeiska Gemenskapen den största integrerade ekonomiska enhet som världen någonsin skådat. Lika eller mer viktigt är att varje enskild europeisk stat för första gången i historien nu bildar en demokrati med lagstyre. Detta har aldrig förr skett, och är redan i sig ett mirakel. Därtill har processen de sista två åren spritt sig till Östeuropa, där flertalet stater håller på att bli demokratier och lagstyret är på väg att återupprättas. Jag skulle tro att demokratiska institutioner före 1990-talets slut – om än bitvis ofullkomliga – kommer att ha införts överallt väster om Ural, och att alla europeiska folk inklusive ryssarna och dessas lydfolk av i dag har lärt sig vad en rättsstat är. Därmed kommer det århundrade som inleddes med Europas självmord att avslutas med dess fullständiga återfödelse, inte bara starkare och mer blomstrande än sin föregångare utan också med principerna för civiliserat uppträdande och ett representativt statskick långt starkare rotade.

Vem bar då ansvaret för att Lazarus återuppstod? I första hand måste vi tacka USA som inte bara under ett halvt sekel underbyggt Europas försvar genom sin militära närvaro utan också genom Marshall-hjälpen erbjudit insatskapitalet för att starta den ekonomiska återhämtningen. Utan Förenta Staterna skulle miraklet uppriktigt sagt aldrig ha skett, och så snart jag i Europa möter uttryck för antiamerikanism – de är lyckligtvis färre i dag – skakar jag bekymrat på huvudet: varför slår den som mottagit en hjälp utan histo-

riskt motstycke sin välgörare? Det är nu den mänskliga naturen. Storbritannien spelade också en ledande roll för att skapa NATO, fattade det historiska beslutet att basera sina arméer permanent på kontinenten, och gav därmed ett stort bidrag till den kollektiva säkerhetens och avskräckningens process vilken till sist fått Sovjetunionen att överge sitt satellitimperium i Östeuropa. Detta bidrag får inte förbises.

Fyra mäns verk

Ändå erbjöd Kontinentaleuropa inklusive de stater som värst drabbats av Hitlers krig den centrala livgivande kraft som fick Europa att återuppstå. Detta var många miljoner anonyma européers verk, men också och särskilt fyra stora gestalters skapelse. Som historiker och som journalist som följer händelserna fortlöpande blir jag alltmer skeptisk till åsikten att historien skapas av oemotståndliga opersonliga krafter, och alltmer övertygad om att det sker främst genom framstående individer, vilka drar fördel av och styr krafter som tveklöst existerar men är blinda. Dessa fyra män var Konrad Adenauer, vars statsmannaskap och starka personlighet gav Tyskland en fast demokrati, återförde det till den civiliserade gemenskapen igen som en aktad medlem, och band det oåterkalleligt vid Europas syften, snarare än vid pangermanska sådana – en historiskt avgörande förändring. Så var det Alcide de Gasperi, som gjorde detsamma för Italiens del, och Robert Schuman som främst bidrog till att läka schismen mellan Frankrike och Tyskland och till att ge Frankrike europeiska vyer. Till sist har vi Jean Monnet, som

omsatte den europeiska idén — lika gammal som Immanuel Kant om inte äldre — i praktisk handling och utformade de första institutionerna, så som Kol- och stålunionen, varigenom dessa idéer kunde förverkligas.

Dessa var grundlagsfäderna. Det har funnits många som tagit vid sedan. Den europeiska idén framskrider väl. Stora utsikter öppnar sig. Men det finns också stora faror. Den Europeiska Gemenskapen är nu alltför fast etablerad, alltför viktig för individers och nationers liv, för att fördärvas av sina egna inre misstag. Men den kan skakas, skadas, löpa ur kursen, saktas ned, ja, till och med stoppas upp och stagnera, om fel beslut fattas, och dess svagheter, vilka tveklöst existerar, kan tillåtas växa. Jag skulle vilja peka på sju särskilda områden på vilka Gemenskapen måste förändras och förbättras, när det tjugoförsta århundradet nalkas. Och fastän jag här talar om Gemenskapen, gäller det likaväl hela Europa inklusive länder som Sverige, ty Gemenskapen är i dag så stor och viktig att dess öden inte kan skiljas från Europas som helhet. Om Gemenskapen begår misstag, och om den inte lyckas rätta till forna misstag, kommer samtliga européer att bli lidande. Om den handlar riktigt, kommer i sin tur alla att få dra nytta av det.

För många byråkrater

Den första risken kan tyckas uppenbar, men den kan inte betonas nog tydligt. Gemenskapen har för många regleringar, och för många byråkrater. Detta har alltid hämmat framåtskridandet. Det gällde i det gamla Egypten och i Orientens imperier. Detta eviga problem fortlever i da-

gens förvaltningar. Varför är Indien så efterblivet? Därför att de har 40 miljoner byråkrater, vilka tvingar dem som skapar välstånd att fylla i oändliga, smutsgrå formulär. Det gamla Kina ruinerades av sina mandarinbyråkrater, i dag avlösta av kommunistbyråkrater. I Sovjet finns det 30 miljoner byråkrater som hindrar varje inre reform.

Jean Monnet, som jag kände, insåg väl denna risk. Han ville se få regleringar och få tjänstemän, medan hans idéer om frihandel och öppen tävlan genomfördes. Han insåg att ju flera regler, desto fler byråkrater fordras det för att reglerna skall kunna upprätthållas. Ju fler byråkrater, desto fler regler skapar de för att rättfärdiga sin existens. Detta är en utstuderad, självförstärkande process som det visar sig ytterst svårt att stoppa.

Monnet satte goda exempel med de inrättningar han själv skapade. Dessa var små och kompakta. Alla i dem arbetade hårt och kände varandra. Men den tiden är förbi. En stor byråkrati växer upp i Bryssel, och jag fruktar att den redan är utom kontroll. Det sägs att byråkratin där inte är så stor, något jag inte håller med om. Men även om det vore så, glömmer man, att till byråkratin i Bryssel måste läggas alla de nationella byråkratierna — kring ett dussin — vars enda eller största uppgift består i att tillämpa, tolka, genomdriva och försvara det ökande antal regleringar som kommer från Bryssel. Byråkraterna och deras politiska supportrar — mest från socialistiska partier — har tagit fasta på dagens vurm för miljö- och hälso-reglering, för att vidga Gemenskapens aktiviteter på ett pedantiskt och irriterande sätt. Varför skall Gemenskapen lägga sig i hur hjortkött hängs upp? Eller vid

vilken exakt temperatur och hur länge en lax skall rökas? I dag regleras dessa ting från Bryssel, som sänder ut väl betalda inspektörer för att se till att reglerna följs.

Där byråkratin blir för stor uppstår det korruption. Allmänt sett är Danmark, Storbritannien, Nederländerna, och delar av Tyskland kända för att verkligen åtlyda Gemenskapens regleringar. I Frankrike gör man ibland motstånd, särskilt i Syd-Frankrike. I Spanien och Italien råder på vissa områden massiv regelvägran. Gemenskapens regler utgör mer än en lag en bas för samtal mellan regeringar och berörda grupper. I Grekland, mest korrumpert av EG:s medlemmar, är det inte tal om att lyda regler som går emot viktiga intressen.

Sanningen är förstås att det finns alldeles för många regleringar, och inte den minsta chans att se till att de efterlevs likartat. Detta föder cynism och agg hos dem som söker följa reglerna, liksom en risk att de "nordiska" medlemmar som i stort sett är lojala slår tillbaka eller än värre korrumperas i sin tur. Vad som krävs anser jag är ett slags grundläggande författningsmässig lag för Gemenskapen, så att det inte bara sätts ett tak för det totala antalet byråkrater utan än viktigare anges gränser för hur mycket Bryssel får reglera verksamheten. Exakt hur detta skall tillgå blir en uppgift som EG måste tackla om det skall klara sin fortlevnad.

Jorbrukspolitiken

Det andra stora riskområdet är jordbrukspolitiken, och särskilt den gemensamma jordbrukspolicyn. En av efterkrigstidens största tragedier är att Storbritannien aldrig sökte delta i de för-

sta förhandlingar som ledde fram till Romfördraget. Till följd härav blev det ursprungliga EG främst ett avtal mellan Frankrike och Tyskland. Frankrike var av hävd ett protektionistiskt land och gav Tyskland tillgång till sina marknader, på villkor att Tyskland finansierade minskningen av Frankrikes överstora och ineffektiva jordbrukssektor. Avtalet blev känt som CAP. Mellan de båda länderna har detta i stor sett fungerat. Med tyska pengar har den process som krympte Frankrikes bondestam från nära hälften till en femtedel av befolkningen underlättats, och jordbrukets arbetskraft övergått till den ökande industrin. Tyskland har dragit fördel av den fria internhandeln inom EG. Ändå har CAP hållit många ineffektiva bönder vid liv, inte bara i Frankrike utan också i Tyskland. Dessa bönder kan bli ett hot och kan bli våldsamma om de hotas. De utgör en betydande väljargrupp, vilket i Tyskland är ett tungt argument till följd av landets valsysteem. Där måste regeringspartiet CDU/CSU säkra nästan halva röstantalet för att kunna regera effektivt. Detta förklarar varför Frankrike och Tyskland, vilka om de är eniga ännu kan styra de flesta EG-beslut, varit så ovilliga att helt överge CAP. De medger ju i teorin att det är fel och föråldrat, håller matpriserna uppe, skapar överskott med dåliga effekter på världsmarknaden, dvs motverkar effektiviteten. Ändå förklarar politiska faktorer varför CAP fått bestå.

Handelshindren måste bort

Den vrede som CAP skapat hos omvärlden måste ses för att bli trodd. Det gäller ej minst hos naturliga vänner som

USA och Australien. Jag reser mycket och kan intyga detta. Men problemet är större och bildar en tredje fara inför framtiden. EG har nämligen alltid kunnat vara två slags institution. Det kan vara ett internt frihandelsområde med en hög yttre tullmur (med specialavtalade bräscher t ex för icke-medlemmar som Sverige), vilket isolerar EG från den övriga världen. Eller det kan vara ett inre frihandelsområde med en låg tullmur, så att den medan det enas samtidigt integreras i ett världsomspännande frihandelssystem.

Vissa inflytelserika personer, främst i Frankrike och Tyskland, föredrar den första linjen, och menar att den gynnar den fransk-tyska industrin. Jag tror att bedömningen är dum och kortsiktig. Om det finns någonting historien visat under de senaste 250 åren, är det att växande internationell handel, med nödvändighet byggd på låga tullar och kvoter, stimulerar välståndet överallt på sikt, och ofta även gör det på kort sikt, vilket gynnar rika som fattiga. Ett av vårt århundrades stora misstag är att vi inte tillämpat denna frihandelslinje allmänt. Hade det skett tvivlar jag mycket på, att första världskriget med alla dess fasansfulla följder, alls hade behövt inträffa. Läxan lärdes dock inte, och under 1920-talet höjdes tullarna igen med USA som pådrivare. Detta ledde till handelskrig, t ex den strypning som nära nog skedde av den amerikanska importen från Japan, och till en fortskridande förgiftning av atmosfären. Detta ledde direkt fram till det andra världskriget.

Efter 1945 hade dock slutsatsen gått hem. GATT har trots ringa publicitet blivit en av efterkrigstidens stora succéer. Inte bara har det hjälpt till att undvika den

politiska bitterhet och den därav följande militära rivalitet som höga tullar allmänt skapar. Det har också varit vitalt för den ökning av världens handel som gjort denna flerfaldigt större än under förkrigstiden, liksom för den stora ökningen i per capita-löner i den industrialiserade liksom i delar av Tredje världen. Jag tror man ganska allmänt kan säga att de länder som följt GATT-avtalet gynnats av detta, liksom att stagnationen och t o m tillbakagången inskränker sig till de länder som isolerat sig från dessa frihandelsströmmar, vilket nästan alltid skett i socialismens tecken.

Detta uppenbara faktum inses av flertalet västerländska regeringar. Ändå består den kortsiktiga politiska lockelsen hos handelsskydd av olika slag. Om Frankrike och Tyskland eller delar av dessa länder tror, att de har något att vinna på en hög yttre tullmur och på avtal som CAP, finns det också i USA, ett nyckelland på området, starka intressen i kongressen som vill återvända till en linje med höga tullar, särskilt för att skydda Amerikas industri för japansk import, liksom skydda amerikanskt jordbruk från verkningarna av vad Europa beslutar. På sistone har Irakkriget överskuggat den kris som uppstått på detta område. Men den består, stor och hotande, och detta hindrar Västvärldens enhet. Om vi inte under 1991 kan nå en godtagbar kompromiss fruktar jag, att GATT-systemet kan komma att bryta samman, något som senare måste få dystra politiska och militära såväl som ekonomiska följdverkningar. Det har framförts hårda anklagelser från bägge sidor, och en del som sagts från amerikanskt håll har inte fört saken framåt. Men jag tror att det största felet ligger

hos européerna, och att minskningen av södet till de europeiska jordbrukarna, oavsett vad detta betyder bl a för tysk och fransk inrikespolitik, måste påskyndas. Därtill kommer ett nederlag för protektionisterna och interventionisterna här att betyda ett slag för dem som förordar höga yttre tullmurar i allmänhet, liksom en vital seger för den som likt mig själv tror att EG för att blomstra i ökande grad måste smälta samman med hela världshandels-systemet.

Ett utökat EG

Fast jag här talat om Europa främst med syfte på Gemenskapen hoppas jag det framgått, att det EG gör eller underlåter att göra knappast kan isoleras från Europas öden i allmänhet eller från dess geopolitik, varför det berör Sverige lika mycket som om landet redan varit medlem i Gemenskapen. Jag skall nu beröra tre problem och faror som alla hänger samman, och som berör Sverige och andra icke-medlemsstater mer direkt: Gemenskapens faktiska sammansättning, om och hur denna skall växa, liksom dess utveckling till en finansiell och politisk enhet

När Gemenskapen först allvarligt diskuterades under tidigt 1950-tal sågs den geografiskt grovt taget enligt samma utsträckning som det karolingiska väldet en gång hade. Ja, man talade t o m om gemenskapstankens pådrivare som *les Carolingians* — snarast nedlåtande. Alltjämt ser en del tillskyndare av Gemenskapen saken på detta sätt — dvs som en sammanlutning främst av länderna kring Rhen och Rhône med tillägg av Italien. För dem är detta det "sanna" Europa. Självfallet

blev denna idé med Storbritanniens och de iberiska ländernas och Greklands inträde överspelad. Samtidigt har EG ännu inte blivit genuint paneuropeiskt. Jag anser att det främsta syftet under 1990-talet och därefter måste bli att rätta till detta missförhållande.

Två slags stater befinner sig ännu utanför EG. Jag berör först den fria marknadens stater, typ Sverige och Schweiz, vilka hittills valt att förbli utanför, fast de uppfyller alla krav för medlemskap. Jag anser att det är hög tid att de omprövar sin inställning och ansöker om att bli medlemmar. Visst förstår jag skälen till deras tvekan. Ingetdera av länderna var berört av de bägge världskrigen, och de saknar därför den djupa känslan att vilja verka för ett enat Europa som aldrig mer höjer vapnen i ett inbördeskrig. Bägge har av hävd ställt sig neutrala, och Schweiz även valt att inte delta i yttre allianser eller samarbetsformer. Bägge har en hög levnadsstandard och inget överhängande motiv att öka denna genom att träda in i EG. Ändå tror jag att deras långsiktiga intresse är detsamma som Europas som helhet, och att den paneuropeiska tanken inte kan fullföljas utan dem. Ja, Sverige och Schweiz skulle komma att bli särskilt värdefulla som medlemmar. Med sin märkliga frihet från korruption och sina höga krav på politisk rättskaffenhet skulle de bidra till att utgöra en motvikt inom EG mot de olycksbringande krafter jag just nämnt.

Det finns ett skäl ytterligare till att jag skulle vilja se länder som Sverige i EG. Under 1990-talet är det vitalt att låta EG växa in i östra Europa så snabbt det praktiskt är möjligt. Östtyskland är redan, i viss mån, medlem genom den återföre-

ning som skett. Men Europas utveckling till en enda enhet är inte så mycket en förening av stater som av folk. Det är folken som är avgörande. De är geografins realiteter, allt det andra är bara streck och färger på en karta. Och om det anses riktigt att Östtysklands saxare och preussare skall inträda i EG nästan utan formaliteter och som en rättighet, kan jag inte se varför vi moraliskt skulle kunna neka andra historiska folk i Europa inträde: polacker och tjecker, slovakar och ungare, och om de kan frigöras ur det falska och sönderfallande jugoslaviska imperiet, kroater och slovener också. Jag skulle vilja se EG växa, så snart som möjligt, inom två nyckelregioner. Den första är Östersjöområdet så att detta innanhav liksom Medelhavet och Nordsjön blir en samlingspunkt för EG:s aktivitet, med Sverige och Finland, de baltiska staterna, om de kan lösgöras ur björnens grepp, samt södra delen av f d Östtyskland och Polen som en gemensam region av ökad handel och demokratiskt utbyte. För det andra borde Gemenskapen växa in i centrala och östra Europa, och därmed inte bara få Schweiz och Österrike utan alla de gamla delarna av den österrikisk-ungerska monarkin som fullvärdiga medlemmar.

Jag menar att denna process är avgörande för att undvika de tydliga risker som ligger i en uppflammande nationalism av det slag det sönderfallande stalinimperiet — som verkat som det nu bortlyfta locket på en tryckkokare — kan framkalla. Ja, på sikt skulle jag vilja gå längre. Att låta EG växa är sannolikt den enda lösningen på problemen på Balkan och på gränsproblemen i östra Europa i allmänhet, vilka, låt oss inte glömma det,

var en direkt orsak till de båda krigen. Jag tror att vi därtill måste ha med ryssarna också. Självfallet måste de överge större delen av sitt asiatiska imperium, och demokratisera det övriga.

Ytterst sett kan dock inte en Gemenskap som avser att tala för hela Europa utesluta Tjajkovskijs och Tolstojs, Turgenevs, Pusjkins, Dostojevskijs, Stravinskijs, Borodins, Prokofjevs och så många andra stora europeiska konstnärers land. Då talar vi emellertid om något som bör ske på medellång sikt — kanske under det första eller andra decenniet av nästa århundrade, och om något som till fullo beror av det gradvisa övergivandet av det sovjetkommunistiska systemet liksom av en gradvis introduktion av marknadsekonomins och demokratins villkor. Under 1990-talet och därefter bör vi inrikta oss främst på den mer begränsade ökning jag just skisserade, in i Baltikum och östra Centraleuropa.

Nyckelfrågan

Detta för oss till nyckelfrågan i de tre förbundna problem som berörts — sammansättning, finansiering och politisk enhet. Skall geografisk utvidgning sättas före vad som kan kallas djupexpansion, dvs ytterligare integration? Svaret tror jag är ja, och detta av två skäl. Dels är det så att ju djupare integrationen blir, desto svårare kommer det att bli att utvidgas geografiskt, särskilt in i länder som försvagats under en lång tids kommunistisk misskötsel. Dels upplever jag dock en verklig fara i att tendensen till finansiell och ekonomisk integration får fortskida alltför snabbt, med olycksaliga resultat. Om Gemenskapen under 1990-talet sätter den geografiska utvidgningen i första

hand, kan risken att begå strategiska fel i anslutning till integrationen däremot minskas betydligt.

Låt oss se närmare på risken för ett sådant misstag. Inom dagens EG finns det två skolor i frågan. En hävdar att vi måste ta stora steg framåt för att uppehålla tempot i integrationen, för att visa att den är möjlig, för att skapa ett psykologiskt klimat av skapande äventyrsanda. Om vi inte får saker snabbt gjorda, blir de inte gjorda alls. Det finns förvisso en del som stödjer denna åsikt. Jämte den finner man dock en mer försiktig ståndpunkt. När det gäller frågan om att skapa en europeisk centralbank och en gemensam valuta lyder argumentet ungefär som följer. I praktiken kan man inte klara sig utan parallella valutor. Om man antar en gemensam valuta antingen fungerar den, varvid alla de nationella valutorna tas ur cirkulation eller så fungerar den inte, varvid hela integrationsidén står inför en katastrof. Samma sak med en centralbank. Den tar endera kontroll över valutapolitiken, varvid de nationella centralbankerna mister sin roll. Eller så misslyckas den, och blir en ren symbol, varvid ett andra slag riktas mot integrationen. Att skapa en effektiv gemensam valuta och en fungerande centralbank är inte bara högst tekniska, utan därtill ytterst svåra åtaganden, och det är helt vitalt att vi lyckas finna de rätta svaren på de många problem som de väcker. Ett misslyckande — och ett sådant misslyckande skulle bli spektakulärt — skulle inte bara vare en motgång, den skulle komma att väcka tvivel om alla paneuropeiska institutioner. Nu måste vi komma ihåg att valutor inte bara är en fråga för centralbanker och politiker: de finner vägen till allas våra fickor och plånböcker

och påverkar därmed dagligen våra liv. Att skapa oreda i det avseendet skulle vara ett svårt slag för acceptandet av hela Europatanken.

Det finns en synpunkt till, som direkt är förknippad med det politiska enandet. Att sköta en valuta är jämte försvar och inre ordning en stats avgörande uppgifter. Att upphäva det nationella inflytandet över valutan är därför att ta ifrån staten en tredjedel av dess grundläggande uppgift och överföra den till ett internationellt organ. Ingen sådan suveränitetsöverlåtelse är möjlig utan att någon form av federal union inte bara kan skönjas, utan är nära förestående. Det gör att frågan om en gemensam valuta och en centralbank och politisk enhet bildar ett enda tema, fast de i gemenskapsivrarnas föreställning utgör två skilda frågor. En enda valuta betyder politisk förening, förr mer än senare. Detta i sin tur betyder en total suveränitetsöverlåtelse. Britterna är knappast beredda på detta steg, det är säkert. Inte heller är fransmän och tyskar det, vad deras ledare från tid till annan än säger. Det finns mycket av hyckleri och dubbeltydighet i frågan. Ingen tycks dock ha gjort sin hemläxa. De två frågorna om en gemensam valuta och en centralbank har från brittiska ansvarigas sida behandlats på ett slappt och amatörmässigt sätt, vilket ökat riskerna för ett misslyckande. Inget arbete alls har därtill lagts ned på den fråga om politisk enhet, som logiskt väcks när man avstår från inflytande över valutan. Vi riskerar verkligen ta ett steg i mörkret. Av alla dessa skäl ser jag en geografisk utvidgning som kärnfrågan på 1990-talet och senare, även om den måste följas av mer utförliga ansträngningar på en ytterligare integration.

EGs agerande under Irakkriget

Frågan hur effektivt EG som en politisk, till skillnad från en ekonomisk, enhet är framstod i skarp belysning under Irakkriget. På sikt är det ingen idé att ha den gemensamma valutan och en centralbank, och en politisk enhet, om man inte också har en gemensam utrikespolitik och de militära medlen att verkställa den. Ingen kan säga att det som sker i Persiska Viken är mindre viktigt för Europa än för Förenta Staterna. Europa importerar mer olja från området än vad USA gör. Området ligger oss därtill närmare. Om en diktator som Saddam Hussein tar kontroll över större delen av den olja som kommer från Persiska Viken och därigenom skaffar sig en möjlighet att bygga upp kärnvapen och långdistansmissiler för att bära dem, blir skadan för Europa långt större än för USA. Ändå utformades västerländernas svar – vilket visade sig vara både välbetänkt och framgångsrikt – inte i Bryssel eller Strasbourg eller Paris eller Bonn. Det tog form i Aspen, Colorado, där av en tillfällighet president Bush och Margaret Thatcher råkade befinna sig och kunde ta upp krisen omedelbart efter Iraks invasion av Kuwait den 2 augusti 1990. Mycket återstod att göra efter mötet, men grundbesluten fattades där. Motorn i den allierade linjen var alltså det speciella förhållandet mellan de engelskspråkiga staterna, les anglo-saxons, som general de Gaulle under tandagnissel brukade kalla dem. Var höll EG till under denna kris, en av de svårare sedan andra världskriget? Ingenstans. Belgarna vägrade t o m britterna att köpa en typ av ammunition som var starkt behövlig i Persiska Viken. Fransmännen gav ett militärt bidrag, som till slut visade sig högst effek-

tivt, men efter stor tvekan, ständiga politiska kast, och onödiga, splittrande och egoistiska försök att följa en egen diplomatisk kurs. Tyskland, som antas vara den nya europeiska stormakten, gav ingen hjälp alls, fast det till sist efter betydande övertalning åtog sig att ge finansiella bidrag. Utan den speciella relationen, något som genom EG hade trotsats vara överspelat, kunde Saddam Hussein kanske fortsatt att besätta Saudiarabien och andra stater i regionen, något han tydligen avsåg att göra, och detta hade sannolikt gjort hans ställning nästan oövervinnelig. Inför sin första kris framstod alltså Europa delat, förvirrat, räddhågat och utan handlingskraft. Detta stärker åsikten att vi innan vi ens kan tänka oss praktiska steg mot en politisk enhet med allt vad detta innebär bör överväga hur Europa skall agera, särskilt under en kris, när beslut måste fattas snabbt, och under största enighet.

Ledarskapsfrågan

Detta för mig till det sjunde och sista problemet. Europa är en mäktig enhet i dessa dagar. Dess samlade välstånd är stort. Dess ekonomiska kraft är enorm. Men det är som en jättelik kropp utan huvud. Det saknar ledarskap. Hur skall det effektivt kunna skaffa sig ett sådant? Ingen har på allvar begrundat frågan. De institutioner som i dag finns kan inte sköta saken. De kan bara hänvisa frågor till kommittéer, som inte förmår tackla problem på djupet. Fast Europas utveckling varit storslagen har den inte samordnats. Den militära makten vilar hos NATO, vars huvudmedlem inte ens är med i Gemenskapen. Politisk makt utan militär makt är meningslös,

likt avtal utan vapen. Och därför att det inte finns någon verklig politisk makt, kan det heller inte finnas ledarskap. Stora enheter har förr hållits samman av stora män, en Karl den Store eller en Barbarossa, en Filip August, en Gustav Adolf, en Fredrik den Store, en Washington eller en Lincoln. Sådana enheter har också skapats och fortlevt med styrka, genom krig. Det problem som Europa nu möter är: hur skall ett sådant avgörande ledarskap växa fram fredligt, genom politiska förhandlingar? Frågan har inget lätt svar. Jag måste tillstå att jag inte vet svaret, och jag tror ingen annan gör det heller.

Den kulturella dimensionen

Men jag tror att jag har en ledtråd. Stora folk skapas inte så mycket genom ekonomisk eller politisk makt som genom sin kultur. Endast kultur går till ett samhälles hjärta. Som dr Samuel Johnson riktigt påpekat uppstiger och faller nationer, och till sist blir de ihågkomna för den litteratur de skapat, och framför allt för sina poeter. Jag anser att Charles de Gaulle som inte bara var general och politiker utan också en intellektuell — fast till skillnad från flertalet intellektuella därtill en klok man — hade rätt när han under det tidiga 1960-talet talade om "Dantes, Goethes och Chateaubriands Europa". Jag stördes den gången av att han inte lade till "och Shakespeares". Men han hade rätt i att Europa inte i grunden är en geografisk enhet utan en kulturell — en märklig blandning, som ägde rum under den

tidiga medeltiden, av den klassiska civilisationen i Grekland och Rom och de etiska och moraliska grunderna från judaokristendomen. Europa uppstod genom sin kultur, och det kommer att leva eller dö, blomstra eller förfalla, genom den styrka som detta gemensamma arv kan ge det.

När vi därför talar om hur Europa skall träda in i det tjugoförsta århundradet, får vi inte utelämna denna kulturella dimension. Den är ett skäl till att vi måste låta Europa växa geografiskt i rimligt tempo, för att innesluta de länder som givit vår gemensamma kultur Liszt och Sibelius, Chopin och Kafka, Gropius och Einstein. Europa har lyckats skapa ett ekonomiskt mirakel, men det har hittills inte lyckats frambringa en enda konstnär som förmått uttrycka dess nya medvetande. På visst sätt är det nya Europa, samtidigt som det pulserar av ekonomiskt liv, kulturellt dött. Det är som en sovande prinsessa i väntan på att prinsens kyss skall väcka henne på nytt. Det är troligare att den livgivande kyssen kommer att ges från någon författare eller målare än från en statsman eller general. Styrkan och enheten, sammanhållningen och effektiviteten i det Europa som möter det tjugoförsta århundradet, kommer att avgöras av många faktorer, inklusive den klokhets vilken vi förmår kombinera geografisk utvidgning med förberedelse för en djupintegration. Men en vital faktor kommer att vara vårt växande medvetande om en gemensam kultur liksom om dess idéers lyskraft.